

Politikai
röpiratok.

203.

203. Ep. Gy. Műveltség 1885

1897

A M. KIR.

ÁLL. MÉNESINTÉZETI GAZDASÁGOK
KIÁLLITÁSI CSARNOKA.

JEGYZÉK

A

CSARNOKBAN ELHELYEZETT

TÁRGYAKRÓL.

A budapesti orn. kiállításom.

6.

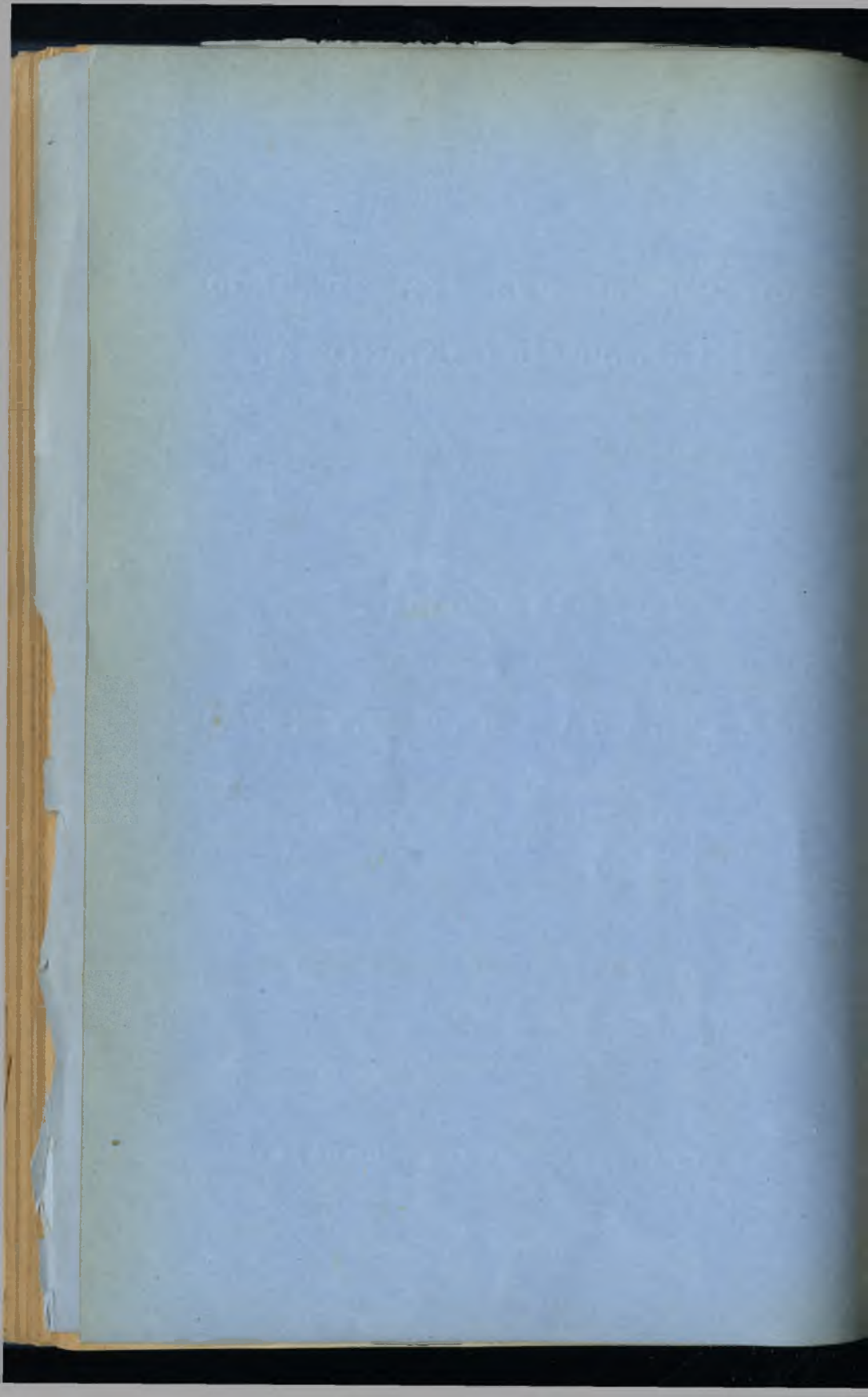
BUDAPEST,

RUDNYÁNSZKY A. KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL.

(IV. papnövelde-utca 8.)

1885.

675772.00166092

Ép. Gy. kiállítás 1885

A M. KIR.

ÁLL. MÉNESINTÉZETI GAZDASÁGOK
KIÁLLITÁSI CSARNOKA.

JEGYZÉK

A

CSARNOKBAN ELHELYEZETT

TÁRGYAKRÓL.

DE BALLACI GÉZA.

A m. kir. állad. ménesintézeti gazdaságok ismertetése.

A m. kir. ménesintézeti gazdaságok, miként már az elnevezés is mutatja, az államnak ama birtokai, melyek állami méneseink eltartására és így lótenyésztésünk emelésére vannak rendelve.

Természetes ennél fogva, hogy gazdálkodási irányukat, és üzemük berendezését, adott kulturális viszonyaikkal mellett az illető ménesek eltartásában kifejezett hivatásuk jelöli meg. Működésük méltatásánál is éppen ezen sarkalatos szempont veendő figyelembe.

Ha az alábbi ismertetés folyamán szoros értelemben vett hivatásuk betöltésén túl, fokozatos emelkedésükkel párhuzamban közigazdaságunk egyéb ágainak emelésénél is közreműködő tényezőként találkozunk ez uradalmakkal: ebben az öntudatos haladás következményét kell tekintenünk, s az uradalmak másodfokú szerepkörének megjelölését látjuk.

Ezen kettős irányt áthidalja a *jövedelmezés* emelésére irányuló törekvés, mely a pénzbeli tiszta eredmény fokozásában, s közigazdaságunk különböző ágainak ez uton való emelésére irányult gyümölcsöző befektetések létesítésében leli kifejezését.

Ménesintézetünk négy van, s ezek: a *mezőhegyesi* Csanádmegyében, a *bábolnai* és *kisbéri* Komárom megyében s végre a *fogarasi* Fogaras megyében.

A ménesintézetek feletti rendelkezés — az egyéb lótenyészintézeti ügyek vezetésével együtt — egyedül és kizárólag a földmivelés, ipar- és kereskedelmi miniszterium hatáskörébe tartozik.

Mindegyik ménesintézetet az egymástól teljesen független *ménes* egyrészről, s a *gazdaság* képezi másrészről. Amott az ügyvitel — gyér népességünk és rendezetlen cselédviszonyainknál fogva; de meg az olcsóbb kezelés tekintetéből is — katonai testületre van bízva. A gazdaság kezelését tisztán polgári elemekből álló gazdasági tisztviselők és cselédség végelik. A ménes élén a *parancsnokság*, — a gazdaság fölött az *igazgatóság* áll.

A ménesbirtokok — kiterjedésük és tagozatukhoz képest négy és öt gazdasági *kerületre* vannak beosztva; ezek ismét — különböző számú gazd. udvarokkal — több alkerületet képeznek.

A gazd. kerület élén rendszeren egy *gazdasági intéző* áll. Az alkerületek kezelése, az intéző felügyelete alatt, azok fontosságához és kiterjedéséhez képest, gazd. segédekre, vagy paraszt gazdákra van bízva.

A felügyelet gyakorlásában —irodai teendők végzésében, — szóval az egész üzletvitelben való segédkezés céljából mindegyik kerületben megfelelő számú *g. segéd* vagy *gyakornok* van beosztva.

A ménesbirtokok ügyvitelének teljesítésére a kerületi intézőségeken kívül az igazgatóságok alá vannak még helyezve: a *mag-*, és *szertári*, a *pénztári*, *erdészeti*, *építészeti* és *gépészeti intézőségek*.

Ezeken kívül vannak a lelkészi hivatalok, a melyek

azonban, az iskolákkal együtt nem pusztán a gazdaságok, hanem a ménesek érdekében is szerveztettek.

A négy ménesbirtok tisztviselői *konkretual* állományt képeznek, s a miniszter nevezi ki őket. Képesítésükhöz az állam egyéb tisztviselőinél megkívánt kellékek mellett a gazdasági tanulmányok sikeres végzéséről tanuskodó gazd. tanintézeti vagy akadémiai bizonyítvány szükséges.

Létszámukat és javadalmazásukat a törvényhozás szabja meg.

A ménesbirtokok tisztviselői, az évenként elért tiszta jövedelemből, az e végre megállapított rendszer szerint osztalékban részesülnek.

Czélirányosnak látjuk e helyen röviden körvonalozni a ménesbirtokok történetét, czélját s gazdálkodási irányát.

A ménesbirtokok keletkezését lóállományunknak a mult században való szomorú állapotára vezethetjük vissza.

A török hódítások, s később a 7 éves háború következtében ugyanis közgazdaságunk egyéb ágai mellett a lótenyésztés is annyira a hanyatlás szélén állott, hogy hadseregünket megfelelő lovakkal ellátni képesek nem valánk.

Ezen bajon segitendő Mária Terézia uralkodása alatt történt először országos intézkedés lótenyésztésünk emelésére akként, hogy néhány helyen *fedező állomást* szerveztek, s ezeket fokozatosan szaporították.

Később II. József országlása idejében, a hadsereg érdekében ugyan, de következményeiben mégis az egész ország lótenyésztése javára, s közgazdaságunk mérhetlen előnyére tétetett le az alap Magyarország lótenyésztésének gyökeres javítására azzal, hogy lánglelkü ural-

kodónk 1785-ben *megalapította Mezőhegyesen a nagyszabású katonai első ménest.*

A lovak eltartása, a kezelő személyzet élelmezése és ellátása szükségessé tette azt, hogy a ménes céljaira átengedett területen *gazdaság alakíttassék.* Ezzel is a katonaság bizatott meg, és hogy különösen az első időben nagyon is kezdetleges volt e gazdálkodás, s hogy csakis tisztán az időnként szükségelt takarmány és gabona előállítás volt feladata — az a dolog természetéből folyt ki.

Nem zárkozhatunk el azonban az e gazdálkodást folytató katonai testület nagy horderejű, s messze kiható amaz intézkedésének méltánylása elől, mely kiterjedt erdei és szegély-ültetvényeivel az alföld befásításához úttörő és máris buzgón követett példát mutatott.

A mezőhegyesi ménes 4 éves főnállása után, s katonai használatra alkalmas lovak tömegesebb tenyésztése céljából 1789-ben *állított fel Bábolnán a második katonai ménes.* Gazdasága, a Mezőhegyesnél látott modorban szerveztetett.

Ezen két gazdaság csaknem egy fél századon át rendszertelen üzemet folytat — megfelelő vetésforgója nincs — a trágyát eltüzelik, épen ezért az időközben behozott tinó és marhatartás a gazdálkodáson javító nyomot nem hagy.

Az ötvenes években már szélesebb alapra fektetik az üzemet, egyes állatfajták tenyésztésénél okszerű és öntudatos eljárás lép előtérbe, s a rationalis gazdálkodási irányt kisebb nagyobb mértékben megközelítik.

Ezen időszakban (1854-ben) keletkezett a *kisbéri katonai ménes* gr. Batthyányi Kázmér kisbéri uradalmán. Gazdaságának kezelése a két előbbivel nagy körvonalok-

ban egyöntetűséget nyert, tehát ez is a katonaság kezeire bízott, s elismeréssel említjük fel ama működését, melylyel a mesterséges rétek alapítása s az öntözések behozásával a ménesbirtok érdekének jó szolgálatot tett.

Tagadhatatlan, hogy a haladás bizonyos fokán, bár a rendszerestől távol álló üzemben vette át a miniszterium a hadügyi kormánytól e három ménesbirtokot.

Nem így volt azonban a dolog a negyedik, a *fogarasi* ménesbirtoknál. Ezt a miniszterium maga szervezte. Az erdőkincstártól átvette 1873-ban ugyanis a Fogaras megyében 11 mértföld kiterjedésen 1200 parcellára szétdarabolt kincstári birtokot, a mely elhagyott állapotában épen semmi jövedelmet nem ígért. Ezen a 3000 méter magas havasok alján elterülő, s kitünő hegyi legelőkkel bővülő birtok kedvező viszonyokat ígért a hegyvidéki edzett lófajta nemesítésére.

E végből a lipiczai eredetű karszti lovakból alkíttatott meg 1874-ben a fogarasi ménes, a mely hivatva van a Kárpát vidéki és az erdélyi részek teteves vidékén elhanyagolt lófajták javítására. —

A gazdaságot ma már 5 kerületben tagosított birtokrészek képezik, s feladatul tűztük ki úgy ennél, mint a másik három ménesbirtoknál a fokozatos fejlesztést, s tesszük ezt a rentabilitás határain belül folytonos tekintettel első sorban a ménések, s — természetes — csak 2 od sorban közgazdaságunk egyéb ágának érdekére.

Ezen irányzat vonul át a ménesbirtokok gazdálkodásának minden ágán.

Igy a *földművelésnél* a műveleti területek meghatározása, beosztása, a vetésforgók megállapítása, a növények kiválásztása a ménes szükséglete és igényéhez képest kell hogy történt legyen, párhuzamban az egyes birtok jövedelmezőségének lehető fokozásával. Azon

növényeken kívül pedig, melyekre a ménesnek szüksége van: mindazok termesztésével foglalkoznak ez uradalmak, melyek adott viszonyuk között a legnagyobb előnyt biztosítják.

Kitűnő eredményt mutató terményeikből — meghatározott mennyiségben és méltányos áron — vetőmag áll a közönség rendelkezésére.

A ménesbirtokokon tenyésztett állat-fajták és nemek kiválasztásánál az adott utmutatást, hogy az egyes gazdaságok viszonyai közé melyik válik be leginkább azok közül, a melyek tenyésztése az országos tenyésztésre gyámolító támaszul szolgálhat.

Szarvasmarha tenyésztésünk átöleli a hazai magyar marha, a siementhali (hus), a möllvölgyi-, allgauer és kuhlandi (tejelő) fajtákat, valamint a bivaly nemesítést.

Valamennyi tenyésztésünknek célja — a gazdasági termelés és értékesítés előnyének kihasználása mellett — az, hogy a ménesbirtokokon fölnevelt számfeletti fiatal tenyészállatok gazdaközönségünk kezére jussanak, hogy e kitűnő egyedek terjedésével állattenyésztésünk biztos léptekkel haladhasson a javulás célja felé.

A Mezöhegyesen nevelt fiatal magyar fajtafu tenyészállatok az őszi nyilvános árverésen bocsáttatnak első sorban gazdáink rendelkezésére; az itt el nem kelt példányokat, valamint a Kisbéren tenyésztett allgauer, a Bábólnán nevelt siementhali, a mezöhegyesi kuhlandi és a fogarasi möllthali fajták országos tenyésztésre osztályozott egyedeit az e végre jelentkező magán tenyésztők és községek részére a miniszterium osztja ki rendszerint becsárban, a gyámolítást érdemlő községeknek részletfizetés mellett, s esetleg leszállított áron.

A fogarasi ménesbirtokon felállított bivalytenyésztés újabb keletű, célja a királyhágón-túli bivalyok

nemesítése a később előállítandó apa-állatoknak az országos tenyésztés rendelkezésére leendő bocsátása által.

Gazdasági lovak tenyésztésével csak a kisbéri és a mezőhegyesi ménesbirtok foglalkozik. A gazdasági ménes amott a nyugoti, nagyobb tömegű, nori jellegű, egész nehéz, emitt pedig a mozgékonyabb és aczélosabb, s az alföldi viszonyok közé beváló nehéz ígás lovak előállításával foglalkozik.

Juh tenyésztésünk az ujjabb, s a változott keresleti viszonyoknak megfelelőleg — a ménesbirtokok sajátos körülményeihez mérten czélul tüzte:

Mezőhegyesen a hazai nagy testű, bő gyapjuval bíró könnyen fejlődő, kevés igényű fésűs merino fejlesztését,

Kisbéren egyrészt a Rambouillet s másrészt a Cotswolddal átalakításában lévő southdown-merinos és keltsani anyákból álló nyáj tökéletesítését, — és Bábolnán a Rambouillet és Oxfordshirei, egymástól elkülönített irány felkarolását.

Sertés tenyésztést üz Mezőhegyes a kisenői eredetű fehér mangalicza zsír-sertéssel és Kisbér a szalontai vörös szőrű hús-sertéssel.

Legelő területek értékesítése silányabb takarmány magtári, gyári és egyéb hulladékok kihasználása és trágya előállítás czéljából, meg a kisorolt állatok jobb értékesítése végett — egyes ménesbirtokon az ígás erőt pótló *tinók nevelése, szarvasmarha és bivalyok feljavítása*, — ugyanezek, valamint *sertések és juhok hizlalása* van gyakorlatban.

Fönntartva maguknak azt, hogy az egyes ménesbirtokok közelebbi ismertetését önálló füzetben rövid idő alatt a közönség rendelkezésére bocsátjuk; röviden

jelezzük azt, hogy kiállítási csarnokunkban bemutatni kívánjuk a ménesbirtokok mezőgazdasági termelésének minden ágát; kezdve a rendelkezésre álló talajokon, s ezek elemzésén, mint kiinduló ponton, folytatva a leginkább termesztett gabona- és takarmány-féléken, úgy magban mint teljes példányokban, az elkészítés és felhasználás különféle stadiumában; a növények előállításához szükséges és ritkábban előforduló eszközök és berendezési cikkek bemutatásán, részint természetes nagyságban, részint modellekben. Kiállítjuk a használatban lévő épületeket modellekben; az iparágak berendezéseit rajzokban és modellekben; az iparágak terményeit a lehetőség szerint. Az állattartáshoz szükséges épületeket és berendezéseket. Az erdészeti produktumait; a birtokok flóráját előtűntető gyűjteményt.

Végül kiállítjuk a ménesbirtokok által fentartott ménesekben tenyésztett lófajták típusát képviselő egyes ló példányok, — valamint a mezőhegyesi törzsgulya jellegét előtűntető szarvasmarhák természetű festményét, hogy az érdeklődő nagy közönség ez uton megközelítő képet nyerhessen ama lófajtákról, melyeket az ország lótenyésztésének emelése czéljából, — és azon gulyáról, melyet a magyar fajtájú marha jellegének megóvása és nemesítésének érdekében — tartunk fen.

A következő részletezett jegyzék az egyes birtokokról kiállított tárgyak megnevezését és ismertetését adja.

I. Mezőhegyes.

1. Talajelemzési táblázatok.

2. Talajminták.

Mezőhegyesi kerületből: trágyázatlan, feltalaj 88 cm.		mélységü	
	trágyázva	1871.	feltalaj 78 cm.
Fecskési	"	1879.	72 cm.
"	"	1880.	88 cm.
Kamarási	"	1878.	68 cm.
"	"	1881.	87 cm.
Peregi	"	187 ⁷ / ₈ .	86 cm.
"	"	188 ² / ₃ .	93 cm.

3. Kenyértermények és ezek magvai.

Tiszavidéki őszi buza			mezőhegyesi g.-kerületből	
"	"	"	fecskési	"
"	"	"	kamarási	"
"	"	"	peregi	"
Váltó buza	"	"	mezőhegyesi	"
"	"	"	fecskési	"
"	"	"	kamarási	"
"	"	"	peregi	"
Őszi rozs	"	"	mezőhegyesi	"
"	"	"	fecskési	"
"	"	"	kamarási	"
"	"	"	peregi	"
Oregon	árpa	"	mezőhegyesi	"
"	"	"	kamarási	"
Chevalier	"	"	mezőhegyesi	"
"	"	"	fecskési	"

<i>Árpa angol pedigrée mag után</i>	kamarási	g.-kerületből.
" " " " " "	peregi	"
" közöns. hat soros " "	mezőhegyesi	"
" " " " "	fecskési	"
" " " " "	kamarási	"
" " " " "	peregi	"
<i>Zab</i>	mezőhegyesi	"
"	fecskési	"
"	kamarási	"
"	peregi	"
<i>Tengeri pignoletto</i>	mezőhegyesi	"
" "	fecskési	"
" "	kamarási	"
" "	peregi	"
" legkorábbi székely	mezőhegyesi	"
" " "	fecskési	"
" " "	kamarási	"
" " "	peregi	"
" közöns. magyar	mezőhegyesi	"
" " "	fecskési	"
" " "	kamarási	"
" kanadai	fecskési	"
<i>Köles, paprika</i>	mezőhegyesi	"
" "	fecskési	"
" "	kamarási	"
" "	peregi	"

4. Mezőgazdasági, kereskedelmi és iparnövények.

<i>Káposzta-repcze</i>	a mezőhegyesi kerületből.
"	a fecskési "
"	a kamarási "
"	a peregi "
<i>Czukorrépa</i> (Vilmorin III. utánvetés)	a mezőhegyesi kerületből.
" " II. "	a fecskési "
" " II. "	a kamarási "
<i>Czirok</i>	a mezőhegyesi kerületből.
"	a kamarási "
"	a peregi "

Czukorrépa letisztítva, a mint szeszgyártási czélokra használtatik.

5. Takarmánynövények és ezek magvai.

<i>Baltaczin</i>	a fecskési kerületből.
"	a peregi "

<i>Őszi borsó</i>	a mezőhegyesi kerületből.		
" "	a fecskési	"	
" "	a kamarási	"	
" "	a peregi	"	
<i>Tavaszi borsó</i>	a mezőhegyesi kerületből.		
" "	a fecskési	"	
" "	a kamarási	"	
" "	a peregi	"	
<i>Mohar</i>	a mezőhegyesi	"	
"	a fecskési	"	
"	a kamarási	"	
<i>Arra rozsnok</i> (<i>Bromus inermis</i>)	a mezőhegyesi kerületből.		
" "	a fecskési	"	
" "	a kamarási	"	
" "	a peregi	"	
<i>Csomós ebir</i> (<i>Dactylis glomerata</i>)	a mezőhegyesi	"	
" "	a fecskési	"	
" "	a kamarási	"	
" "	a peregi	"	
<i>Mezei komocsin</i> (<i>Phleum pratense</i>)	a mezőhegyesi kerületből.		
<i>Réti csenkesz</i> (<i>Festuca pratensis</i>)	a fecskési	"	
" "	a kamarási	"	
" "	a peregi	"	
<i>Hevertfű</i>	a mezőhegyesi	"	
"	a fecskési	"	
<i>Kék</i> (<i>Trigonella foenum-graecum</i>)	a mezőhegyesi	"	
"	a kamarási	"	
<i>Sójabab</i> 1883. évi termés	a mezőhegyesi kerületből.		
" " " "	a fecskési	"	
" " " "	a kamarási	"	
" " " "	a peregi	"	
<i>Takarmányrépa</i>	a mezőhegyesi	"	
"	a fecskési	"	
"	a kamarási	"	
<i>Teljesen kifejlett példányok</i> (diszítésül) úgy a kenyérnövények, mint a mezőgazdasági-, ipari-, kereskedelmi és a takarmány- növényekből.			

Takarmánynövények az elkészítés stadiumában.

Csalamádé.

Zabosbükköny.

Mohar.

Luczerna.

Tiszta bromus.

" *dactylis.*

Dactylis keverék.

„*sarju.*

Réti széna.

Takarmányrépa, megtisztítva, a téli bevermelés utáni állapotban.

Csicsóka, a mezőhegyesi kerületből.

Csalamádé fölszecsázva.

Répaogdálék: fölszecsázva.

6. Egyéb takarmányszerek.

Szeszgyári czukorrépa-szeletek (a szeszgyártás hulladéka).

Buzakorpa élelmezési liszt után, előállítva az uradalmi gőzmalomban.

Tengeri dara, előállítva az uradalmi gőzmalomban.

7 Mezőgazdasági üzletberendezés.

Cselédlakás 12 családra, modell.

Kulhandi tehénistálló a mezőhegyesi kerületben, keresztállásokkal, vasuttal stb., modell.

Ököristálló a peregi kerületben, keresztállásokkal, modell.

Sortésfiasztató, modell. •

Központi répaszeszgyár és finomító helyiség, teljesen felszerelve, modell.

Ideiglenes (szükség-) góré, modell.

Ökrös szekér, modellje az uradalomban készített és használt ezen eszköznek.

Lovas szekér, modell.

Lajtós kocsi, modell.

Repcevontató szekér, modell.

Talyiga, 2 kerekű, ökör után.

Vidacs-eke mintája.

„*Arracheur*“ répakiemelő.

Fahenger, 3 tagu.

Kazánminta.

Tűzszekrény-minta.

Vizanalysisek táblázata (a mezőhegyesi malom, a fecskési borszeszgyár és a kamarási 69. sz. istálló kutjainak vize).

Szériü berendezése a villamos világítás melletti cséplésnél, háromszögben.

Cséplési ellenőrbódé, modell.

Villamos gép szállításra, szolgáló kocsi, modell.

Kazalrakás és fedés modellben.

A ménesbirtok térképe az új beosztás szerint.

A ménesbirtok 1851 - 1884. = 34 évi átlag termésének grafikus táblázata.

Hat darab építészeti terv.

Talaj-clemzési tábla.

8. Élő állatok, állattenyésztés, hizlalás.

Igásokrök nyári takarmányzására szolgáló, 2 keréken szállítható jászok, modell.

Igásokrök nyári takarmányzására szolgáló szétszedhető jászok, modell.

Gulyaetető rács, modell.

A méneshirtok eladott tenyészállatok (magyar és kuhlandi szarvasmarha, sertés) terjedésének térképe.

9. Erdészet, vadászat.

Tölgyfa átmetszetek.

Szilfa ”

Akácza ”

Kőrisza ”

Erdei fenyőfa ”

10. Élelmi cikkek.

A malomipar készítményei (előállítva az urad. gőzmalomban).

Buzaliszt

” parasztra örölve.

” élelmezési.

Buzadara.

Buzarozs-biszt.

Rozsbiszt.

Kukoriczaliszt.

Tésztafélék (előállítva az uradalmi sütődében) a katonaság és munkások részére.

11. Szeszgyártás.

Nyersszesz.

Finomított szesz.

Langolaj.

II. Bábolna.

Térképek a falon.

Bábolna, Kisbér és vidékének magassági fokozatát feltüntető térkép.

- a) Talajtérkép;
- b) miveleti ágak szerint;
- c) vetés forgók szerint.

Talaj-javítás a) vízlecsapolás rajzata 2 példányban.

b) öntözőrét " 1

Időjárási táblázat (kisbéri uradalommal együtt).

Tenyészállatok eladásra vonatkozó térképe.

Evi termésátlag táblázat.

Bábolnai kerület térképe.

Csömörházi " "

Farkaskuti " "

Modellek

Farkaskuti tehénistálló $\frac{1}{20}$ rész.

Csömörházi juh- " $\frac{1}{20}$ "

Szénapajta.

Tengeri góré.

Sertés- és baromfi-ólak eseléség számára Kisbábolnán.

Cselédlak Farkaskuton 8 családra.

Járgányház.

Szerek és eszközök.

Szekér.

Porhanyító.

Kapáló eke.

Vasfogas 3 tagu.

Talajminták üvegben.

Oszi buza	à hl.	81	klg.	bábolnai	gazd.-kerületből.
"	"	81 5	"	"	"
"	"	79	"	"	"
"	"	81	"	"	"
"	"	80	"	"	"
"	"	81	"	csömörházi	"
"	"	81	"	"	"
"	"	80	"	"	"
"	"	80 5	"	"	"
"	"	79	"	"	"
"	"	79	"	farkaskuti	"
"	"	78	"	"	"
"	"	80	"	bábolnai	"
"	"	80	"	csömörházi	"
"	"	80 5	"	bábolnai	"
"	"	77	"	csömörházi	"
"	"	78 5	"	bábolnai	"
"	rozs	78	"	"	"
"	"	76	"	csömörházi	"
"	"	75	"	"	"
"	"	77	"	farkaskuti	"
"	"	Szent Iván	à hl.	77 5 klg.	bábolnai.
"	"	"	"	71	csömörházi.
"	"	"	"	74	farkaskuti.
Chevalier árpa,	farkaskuti	à hl.	63 5 klg.		
"	bábolnai	"	67 5	"	"
"	csömörházi	"	70	"	"
"	"	"	67	"	"
"	bábolnai	"	63 5	"	"
"	farkaskuti	"	62 5	"	"
"	bábolnai	"	65	"	"
"	"	"	64	"	"
"	"	"	68	"	"
"	csömörházi	"	68 5	"	"
"	"	"	66	"	"
Zab,	bábolnai kerület	à hl.	44 5 klg.		
"	csömörházi	"	46	"	"
"	farkaskuti	"	45 5	"	"
"	"	"	45	"	"
"	à hl.	44	klg.	farkaskuti	kerületből.
"	"	45	"	bábolnai	"
"	"	45 5	"	csömörházi	"
Tengeri pignoletto	à hl.	82 5 klg.	csömörházi	kerületből.	
"	"	82 5	"	"	"
"	"	82	"	"	"
"	"	82	"	farkaskuti	"

Tengeri pignoletto à hl.	84·5 klg.	farkaskuti kerületből.
" cinquantin "	85 "	csömörházi "
" " "	83·5 "	" "
" " "	84·5 "	farkaskuti "
Vörös mohar	farkaskuti kerületből	à hl. 66·5 klg.
Közönséges	" "	" " 66 "
Czirok	" "	" "
Bükköny tavaszi à hl.	84 klg.	farkaskuti kerületből.
" őszi "	87 "	csömörházi "
Borzso	" "	85 " bábolnai "
Zab	" "	46 " csömörházi "
" "	" "	45 " "
Czukorrépa mag (fehér)	bábolnai	" "
" "	(francia vörös)	farkaskuti "
Takarmányrépa mag (oberndorfi)	bábolnai	" "
Blataczim mag	" "	" "
Vérfejú csáhair mag	" "	" "
Üre zab	" "	farkaskuti "
Csomós ehír	" "	" "
Angol vadóc	" "	csömörházi "
Buza liszt I. osztályu cselédek számára.	" "	" "
" " II.	" "	" "
" dara	" "	" "
" korpa	" "	" "
Rozs liszt I.	" "	" "
" " II.	" "	" "
" korpa	" "	" "
Árpadara finom.	" "	" "
" zuzott.	" "	" "
Zabdara	" "	" "
Tengeri dara finom (pignoletóból).	" "	" "
" " " (cinquantinóból).	" "	" "
" zuzott.	" "	" "
Répa törköl 1883. évből.	" "	" "
" " 1884.	" "	" "
Sávanytott takarmányrépa 1883. évből.	" "	" "
" " 1884.	" "	" "
Maláta csira.	" "	" "
Repczepogácsa.	" "	" "
Takarmányrépa.	" "	" "
Murok répa.	" "	" "
Czukorrépa vörös.	" "	" "
" fehér.	" "	" "
Szárász szálás takarmányfélék: őszi	keverék.	" "
" " " tavaszi	" "	" "
" " " mohar.	" "	" "

Szálas száraz takarmányfélék: réti széna.

"	"	"	luczerna.
"	"	"	baltaczim.
"	"	"	herefü.

Besavanyított takarmány.

Különféle gabonaneműek és magvak.

Erdészeti termények.

Kislevelű hársfamag (*Tilia parvifolia*) mag.

Kőris (*Fraxinus excelsior*) mag.

Kőrislevelű jávor (*Negundo fraxinifolia*) mag.

Bálványfa (*Ailanthus glandulosa*) mag.

Akácz (*Robinia pseudo akacia*) mag.

Gleditsia (*Gleditsia triacanthos*) mag.

Boglárfa (*Platanus orientalis*) mag.

Erdei fenyő (*Pinus sylvestris*) keresztmetszetek.

Tölgyfa (*Quercus pedunculata*)

"

Iharfa (*Acer platanoides*)

"

Juhar jávor (*Acer pseudo platanus*)

"

Kőrisfa (*Fraxinus excelsior*)

"

Platanus (*Platanus orientalis*)

"

Egerfa

"

Szilfa

"

Akácz

"

Gleditsia

"

Kőrisfa

hosszmetszet 2 darab.

Boglárfa

" " "

Egerfa

" " "

Szilfa

" " "

Akácz

" " "

Gleditsia

" " "

Építészeti anyagok.

Főpárkány téglá 6 darab.

Padló " " "

Boltozási " " "

Ék " " "

Cserépszindely " " "

Domboru cserép " " "

Allati termények.

Gyapju.

Allattenyésztési adatok.

Számvetési

Gazdasági térképek.”

Tejgazdasági adatok.

Birtok területre vonatkozó adatok.

Erdészeti üzemterv.

Talajjavítási adatok.

Gazdasági üzemterv.

Építészeti tervek és költségvetések.

A népiskola adatai.

” leánynövendékeinek kézimunkái.

” tanulóinak írásbeli munkái.

III. Kisbér.

Őszi buza	à	hl.	81·5	kg.	kisbéri	gazd.-kerületből.
" "	"	"	81·0	"	batthyáni	"
" "	"	"	81·2	"	vasdinyei	"
" "	"	"	82·0	"	tarcsi	"
Bánáti tavaszi buza	"	"	82·5	"	vasdinyei	"
Champlein tavaszi buza	"	"	79·5	"	tarcsi	"
Defiance " "	"	"	79·5	"	tarcsi	"
Rozs	"	"	78	"	kisbéri	"
"	"	"	78	"	batthyáni	"
"	"	"	79·7	"	vasdinyei	"
"	"	"	80	"	tarcsi	"
Chevalier angol pedigrée						
árpa	"	"	72·5	"	kisbéri	"
Chevalier angol pedigrée						
árpa	"	"	71	"	batthyáni	"
Chevalier angol pedigrée						
árpa	"	"	72·5	"	vasdinyei	"
Oregon árpa	"	"	70	"	tarcsai	"
Zab	"	"	50	"	kisbéri	"
"	"	"	50·5	"	batthyáni	"
"	"	"	48	"	vasdinyei	"
"	"	"	50	"	tarcsi	"
Őszi borsó	"	"	85	"	batthyányi	"
" " Pois de gris	"	"	85	"	"	"
" " " "	"	"	84	"	vasdinyei	"
" " Heineman-féle	"	"	85	"	tarcsi	"
" " " "	"	"	85·5	"	"	"
Tavaszi borsó	"	"	82	"	vasdinyei	"
De Bretagne őszi bükköny	"	"	86·5	"	batthyányi	"
De Coulomiers " "	"	"	85·5	"	"	"
Attems " "	"	"	86	"	"	"
Őszi bükköny	"	"	87·7	"	tarcsi	"

Tavaszi bükköny	á hl.	84	kg.	batthyáni g.-kerületből.
" "	" "	86	"	vasdinyei "
" "	" "	81.5	"	tarcsi "
Pignoletto tengeri	" "	83	"	kisbéri "
" "	" "	84.2	"	batthyáni "
Cinquantino tengeri	" "	84	"	" "
Pignoletto	" "	82.5	"	vasdinyei "
Cinquantino	" "	83.5	"	" "
Magyar-óvári	" "	79	"	" "
Pignoletto	" "	84.5	"	tarcsi "
Cinquantino	" "	84	"	" "
Sárga sójabab	" "	74	"	batthyáni "
" "	" "	75.7	"	vasdinyei "
" "	" "	76	"	tarcsi "
Barna sojabab	" "	75.5	"	vasdinyei "
" "	" "	75.5	"	tarcsi "
" "	" "	75.5	"	" "
Fehér bab	" "	83	"	vasdinyei "
Veres mammuth tak.-répa				batthyáni "
Sárga oberndorfi tak.-répa				" "
Sárga mammuth tak.-répa				vasdinyei "
Szürke köles	" "	74	"	" "
" "	" "	76.5	"	tarcsi "
Mohar	" "	66.5	"	kisbéri "
Köz. mohar	" "	66	"	vasdinyei "
" "	" "	66	"	" "
"Bastard" mohar	" "	67.5	"	" "
" "	" "	68.5	"	" "
" "	" "	72	"	tarcsi "
Czirokmag				" "
2-szer kaszálható baltaczim				batthyáni "
"				vasdinyei "
Bakszarvu lépkeszegmag				" "
"				tarcsi "
Vérfejű csábair				vasdinyei "
2 kaszálható baltaczim — Onolrychis sat. bifera.				" "
Vérfejű csábair — Poterium sanguisorba.				" "
Vöröshere — Trifolium pratense.				" "
Fehér here " repens.				" "
Korcshere " hybridum.				" "
Luczerna — Medicago sativa.				" "
Komlós csigacsó — Medicago lupulina.				" "
Csomós ebir — Dactylis glomerata.				" "
Üre zab — Arrhenatherum elatius.				" "
Mezei csenkesz — Festuco pratensis.				" "
Ecset pázsit — Alopecurus pratensis.				" "

Olasz perje — *Lolium italicum*.
 Réti perje — *Poa pratensis*,
 Arva rozsnok — *Bromus inermis*.
 Angol vadóc — *Lolium perenne*.
 Mezei komócsin — *Phleum pratense*.
 Pelyhes czirok — *Holcus lanatus*.
 Taréjos czinczor — *Cynosorus crystatus*.
Különféle gabonafélék vetésforgók szerint.
 Buza liszt I. osztály.

” ” II. ”
 ” veres liszt.
 ” dara.
 ” korpa.

Rozs liszt I. osztály.

” ” II. ”
 ” korpa.

Cseléd buza liszt I. osztály.

” ” ” II. ”
 ” ” veres liszt.
 ” ” korpa.
 ” rozs liszt.
 ” ” korpa.

Tengeri dara (finom és goromba).

Árpa ” ” ” ”
 Zab ” ” ” ”
 Sójabab ” ” ” ”
 Vadbüköny dara (finom és goromba).
 Kék burgonya.

Early Vermont ”
 Kisbéri sárga ”
 Thurnburn Paragon ”
 Gesundheit ”
 Richters Schneerose ”
 Novitát ”
 Stockeraui ”
 Kopsels Rosen ”
 Magnum bonum ”
 Snowflake ”
 Early Favorit ”
 Bisquit ”
 Perles ”
 Idaho ”
 Paterson vörös vese ”
 Early Hammerschmidt ”
 Kitli ”
 Oneida ”

Peach blow	burgonya
Rusticoat pinkeye	"
Seed	"
Király	"
Zborowi	"
Early rose	"
<i>Különféle talajminták.</i>	
Keverék (zabosbükköny) száraz szálás takarmányféle.	
Réti széna	" " "
Sarju	" " "
Luczerna	" " "
Herefű	" " "
Lóhere	" " "
Vöröshere keverék	" " "
Baltaczim	" " "
Mohar	" " "
Repczepogácsa.	
Malátacsira.	

Erdei magvak.

Csertölgy (<i>Quercus cerris</i>) mag.	
Kocsányostölgy (<i>Quercus pedunculata</i>) mag.	
Kocsánytalan tölgy (<i>Quercus sessili</i> flora)	mag.
Gubacs tisztítatlan	"
" tisztított	"
Bükk (<i>Fagus sylvatica</i>)	"
Gyertyán (<i>Carpinus betulus</i>)	"
Kóris (<i>Fraxinus excelsior</i>)	"
Szil (<i>Ulmus campestris</i>)	"
Akác (<i>Robinia pseudo akacia</i>)	"
Gleditschia (<i>Gleditschia triakantos</i>)	"
Fekete éger (<i>Alnus glutinosa</i>)	"
Fehér " (<i>Alnus incana</i>)	"
Juhar jávor (<i>Acer pseudo platanus</i>)	"
Ihar (<i>Acer platanoides</i>)	"
Mezei juhar (<i>Acer campestris</i>)	"
Kórislevelű juhar (<i>Negundo fraxini folia</i>)	"
Kis levelű hárs (<i>Tilia parvifolia</i>)	"
Nagy " " " <i>grandifolia</i>)	"
Nyír (<i>Betula alba</i>)	"
Vadgesztenye (<i>Aesculus hippocastaneum</i>)	"
Platanus (<i>Platanus orientalis</i>)	"
Erdei fenyő (<i>Pinus sylvestris</i>)	"
Fekete " " <i>austriaca</i>)	"

Jegenye fenyő (<i>Abies pectinata</i>)	mag.
Lucz " " (<i>Picea</i>)	"
Veres " (<i>Larix europea</i>)	"

Hosszmetszetek.

	1 m.	hosszu.
Tölgyfa (<i>Quercus pedunculata</i>) fatörzs	1	"
Barkócza (<i>Sorbus torminalis</i>)	2	"
Cserfa " (<i>Quercus cerris</i>)	2	"
Erdei fenyő (<i>Pinus sylvestris</i>)	2	"
Rezgő nyárfa (<i>Populus tremula</i>)	2	"
Hársfa (<i>Tilia parvifolia</i>)	2	"
Fekete éger (<i>Alnus glutinosa</i>)	2	"
Szilfa (<i>Ulmus campestris</i>)	2	"
Fekete fenyő (<i>Pinus austriaca</i>)	2	"
Gyertyánfa (<i>Carpinus betulus</i>)	1	"
" " "	2	"
Cseresznye (<i>Prunus avium</i>)	2	"
Berkenye (<i>Sorbus domestica</i>)	1	"
" " "	2	"
Akác (<i>Robinia pseudo akacia</i>)	2	"
Vörös fenyő (<i>Larix europea</i>)	2	"
Nyirfa (<i>Betula alba</i>)	2	"

Keresztmetszetek.

	68 cm. vastag	24 m. magas	125 éves	11 darab
Cserfa	52	23.5	114	11 "
Gyertyán	58	17	154	7 "
Barkócza	58	20.5	146	9 "
Berkenye	48	23.5	71	10 "
Vörös fenyő	58	18	69	8 "
Fekete fenyő	56	18.5	73	8 "
Erdei	52	21	56	9 "
Fehér nyár	55	21.5	61	9 "
Hárs	50	23	57	10 "
Nyirfa	55	21	56	9 "
Fekete éger	49	20.5	73	9 "
Cseresznye	74	21	114	9 "
Szilfa	94	29	70	14 "
Fekete nyár	97	27	163	12 "
Tölgy	64	—	61	7 "
Akác				

Hasított fák.

Vörös fenyő.			
Erdei			
Fekete			
Vadalma fa.			
Nyirfa.			
Fekete jegenyefa.			
Nyárf.			
Hársfa.			
Iharfa.			
Vad körtefa.			
Tölgyfa.			
Akácza.			
Berkenye.			
Körisfa.			
Mogyorófa,			
Cseresnyefa.			
Szilfa.			
Fekete éger.			
Fehér éger.			
Cserfa.			
Gyertyánfa.			
Galagonya (<i>Crataegus oxiacantha</i>).			
Papsapkafa (<i>Evonymus europæus</i>).			
Kökény (<i>Prunus spinosa</i>).			
Barkóca (<i>Sorbus torminalis</i>).			
Boróka (<i>Juniperus communis</i>).			
2 drb. tölgyfa fosnya.			
Cserfa	1	éves	csemete.
Tölgyfa	"	"	"
Szilfa	"	"	"
Körisfa	"	"	"
Nagylevelű hársfa	"	"	"
Gleditschia	"	"	"
Vadgesztenye	"	"	"
Fekete éger	"	"	"
Iharfa	"	"	"
Erdei fenyő	"	"	"
Fekete fenyő	"	"	"
Vörös fenyő	"	"	"
Lucz fenyő	"	"	"
Akácza	"	"	"
Cserfa	"	"	"
Egerfa	"	"	"
Akácza	"	"	"

Erdei fenyő	2 éves csemecte.	
Fekete fenyő	" " "	
Vörös fenyő	" " "	
Lucz fenyő	" " "	
Kőrísfa	3 " "	
Szilfa	" " "	
Fűzfa vesszők (<i>Salix viminalis cannabina</i>)		1 csomó.
" " " (<i>acuti folia</i>)		" "
Fűzfa vesszők (<i>Salix aurea</i>)		" "
" " " (<i>lambertiana</i>)		" "
" " " (<i>uralensis</i>)		" "
Hársfa szén.		
Egerfa	"	
Tölgyfa	"	
Fenyőfa	"	
Nyírfa	"	
Fűzfa	"	

Agancsok.

Szarvas agancs 12-es.
 8-as.
 Őz "szarvak."

Gyapjn.

1 darab 2 éves televér merinó kos gyapja, sulya 9.5 klg.
 1 " 2 " félvér cotswold kos gyapja, sulya 5.5 klg.
 1 " 2 " televér merinó " " " 9 "
 1 " 2 " félvér cotswold " " " 5.5 "

Térképek.

Kisbér, Bábolna és vidékének magassági fokozatát feltüntető térkép.

Kisbér a) talaj térképe;
 b) művelési ágak szerint;
 c) vetésforgók szerint.

Talajjavítási rajzok.

Időjárás észlelési tábla.

Egy allgani tehén 11 évi fejési eredményét feltüntető tábla.

Takarmány, kalászos és erdészeti növények 18 táblázata.

Gazdasági kerületi térképek: Nagybér ágazat.

" " " Kisbér, Batthyán.
 " " " Vasdinye.
 " " " Tarcs.

Csapadékterületet és a kézi munkáserő beszerzési helyeit feltűn-
tető térkép.
Tenyészállatok és vetőmagvak eladására vonatkozó térkép.

Modellek.

Gazdasági istállók: a) lóistálló $\frac{1}{33}$ természeti nagyságban.
 b) ököristálló " " "
 c) tehénistálló " " "
 Üszőistálló $\frac{1}{33}$ természeti nagyságban.
 Tinóistálló " " "
 Takarmányaprító kamraberendezés $\frac{1}{5}$ nagyságban.
 Jászorészletek $\frac{1}{5}$ term. nagyságban: lójászol.
 " " " " emelhető fajászol.
 " " " " falazott jászol tehének szá-
 mára.
 " " " " falazott jászol.
 " " " " birka jászol.
 Istállóablak fél nagyságban.
 Ellető ketrecz $\frac{1}{10}$ "
 Szekér $\frac{1}{5}$ "
 Ló taliga $\frac{1}{6}$ "
 3 tagu henger $\frac{1}{5}$ "
 Egyes ökörjárom és szerszám természetes nagyságban.
 " " " " $\frac{1}{5}$ "
 Emberjárom természetes nagyságban.
 " fél " "
 Tengeri góré $\frac{1}{10}$ "
 Szétszedhető box $\frac{1}{10}$ "
 2 alageső pyramis.
 Fali téglák.
 Cserép " "
 Mezei hordozható vasut. " -waggon.
 " " " "
 Kerék talpak.
 " küllök.
 " agy.
 Gazdasági eszközök nyelei.
 Hordó dongák.
 Birtok területére vonatkozó adatok.
 Gazdasági építkezési tervrajzok.
 " tervrajzok.
 " üzemterv.
 Erdészeti üzemterv.
 Talajjavítási adatok.

Állattenyésztési adatok.

Tejgazdasági „

Méneshirtoki iskolára vonatkozó adatok.

Számviteli adatok.

Különféle gazdasági állatok és épületek fényképei.

Kisbér florája.

„ faunája.

Méneshirtok népiskolai írásbeli és kézi munkák osztályonként.

„ „ háziipar, szalmakalapok.

IV. Fogaras.

I szapolt talajpróbák.

Magnemüek.

Őszi buza	a sárkányi	gazd. kerületből.
" "	a fogarasi	" "
" rozs	" "	" "
" "	" kucsulátai	" "
" "	" kománai	" "
Árpa tavaszi chevalier	" fogarasi	" "
" " közös	" kománai	" "
" " "	" szombatfalvi	" "
" " "	" kucsulatai	" "
Zab	" fogarasi	" "
" " "	" sárkányi	" "
Tengeri cinquantino	" "	" "
" " "	" fogarasi	" "
" " "	" kucsulatai	" "
" duttenkoru	" "	" "
" " "	" fogarasi	" "
Bükköny	" "	" "
Takarmányrépa	" "	" "
Perje	" sárkányi	" "
Ezen növények magban és szalmában.		

Továbbá

Réti széna	a szombatfalvi	" "
" "	" fogarasi	" "
" "	" " műrétről.	" "

Savanyított zöld tengeri a fogarasi gazd.-kerületből.

„ lóhere „ „ „
„ takar.-répa „ „ „

A fogarasi mürét gypsz mintázatban.

Parquette 4 db, a fogarasi erdőken termelt fából, Bucher és Durrer sweitzi cég által előállítva, mely cég az erdők egy részét e végből kibérli.

DE BALLAGI GÉZA

